

de 1328, escrit per aragonesos fronterers, en el llenguatge mixt gascò-cat.-aragonès, i inclòs en el *Cartulari d'Ossau*: «que bayen los querelhanz al borrol de la glísie» (73.15), com si diguéssim 'a la porta de l'església (a demanar justícia)'.

També va existir *berrojo* en castellà antic (S. XIII), abans de convertir-se en *cerrojo* [c. 1300], per contaminació de *cerrar*, i avui encara es diu d'aquella manera a part de les prov. de Burgos, Rioja, Àlaba i Biscaia; des d'on, i des del Bearn, va passar *berroilo* al base biscaí, *verroju-a* al base alabès antic (1562, Landucci), *morroill*, *-rrolla* al labortà i a-nav., *morrollo* al guip. i biscaí (Mitxelena, *BSVAP* x, 383; *Fon. Hi. Vca.*, p. 83), *morrollo* o *ate-morrollo* «cerradura, cerraja» a Èibar (*Euskera* III, 153). Formes contaminades per la F- de FERRUM, *ferrojo*, es troben també en algun text dialectal castellà del S. XIII i en judeoespanyol, port. *ferrolho* (que entra fins als pobles fronterers de la prov. de Càceres), i it. dial. *frui* (Piemont, etc.). En francès *verrouil* (després *verrou*) és tan antic com l'idioma.

S'han oposat dues opinions prestigioses sobre l'origen d'aquest mot romànic. Diez, seguit per molts altres, va partir de VERUCULUM 'petit ast', 'llançó o pica petita', diminutiu de VERU 'ast', 'dard', suposant que el forrellat havia pres aquest nom per l'analogia de forma que indubtablement existeix entre els dos objectes. En tot cas està fora de dubte que un derivat en -UCULUM ja va usar-se en llatí vulgar més o menys tardà, no sols per les glosses *ueruclatus* i anàlogues que he citat supra, sinó per l'antiquíssim manlleu *ferkal* m. o n. 'forrellat' («riegel»), que ja es troba en el baixalemany del més antic monument literari escrit en el Continent germànic, el *Heliand*, versió poètica d'una síntesi evangèlica, escrita en el S. IX, per ordre de Lluís el Piadós (Holthausen, *Altsächsisches Etym. Wb.*, s. v.). Sens dubte la -RR-, que en el nostre mot sembla ser general en romànic, i en tot cas hi és antiquíssima, s'oposa a la -R- de VERU, però s'explica ben fàcilment per la influència de FERRUM, contaminació de primer latent (en les formes en *v-*), després ja palesa en la forma *ferroll*, *ferrojo*, i els seus afins.

D'altra banda Rohlf's (*ARom.* IV, 1920, 383; *ASNSL* CXLVI, 1923, 128; cf. CXLIX, 81), fundant-se en el fet que són moltes les denominacions romàniques de la barrina o el trepant, i també del forrellat (i d'altres instruments consistents en una peça llarga de metall que s'introdueix en alguna banda), que s'expliquen per metàfores fàl·liques o comparacions amb animals mascles —com el fr. orient. i friburg. *verrat*, *calabr.*, apulià, tarentí *maška*, *mašku*, *maškèlto* 'forrellat', pròpiament 'verro' o 'mascle'; it. *succhio* 'trepant', pròpiament 'porcell' SUCULUS—, va proposar de derivar el nostre mot d'un ll. *VERRICULUS (si enès *verricchio*, pic. ant. *vereil*) o *VERRUCULUS, diminutiu de VERRES 'verro'. Contra aquesta teoria M-L. (*REW*₃, 9260), Gamillscheg (*EWFS* s. v.) i d'altres, han defensat l'etimologia de Diez.

Les raons que s'han allegat per totes dues parts en contra de l'opinió oposada, no són decisives, i només

es poden acceptar com arguments sobre la versemblança relativa. VERUCULUS és un mot conegut, mentre que el *VERRUCULUS de Rohlf's és hipotètic; però l'escrúpol morfològic de M-Lübke no té un gran pes;⁶ i al capdavant també partint de VERUCULUM hem d'admetre un canvi —altrament, fàcil— en el vocalisme (*VERRUCULUM). Diu Gamillscheg que en francès antic surt *verouil* des del S. XII, i les formes en -rr- no apareixen abans del S. XIV; i, com hem vist, hi ha també algun cas arcaic de la grafia -r- en català antic, subjecte, però, a reserves.

Fóra de gran utilitat que un especialista en filologia medieval francesa examínés bé aquest detall important, revisant les diverses formes amb -r- i amb -rr- que aplega Godefroy, fixant bé la data dels mss. i indicant en quina mesura cada un distingeix sistemàticament les dues articulacions consonàntiques, sense caure en grafies aproximades; alguns dels casos de -r- són tardans, d'altres semblen antics (*Aliscans*, c. 1200?), però Littré i el *DGén.* citen dos casos de -rr- que s'haurien de verificar bé. El mateix caldria fer en la llengua d'oc, on Levy cita quatre testimonis de -r- simple, un d'ells força antic l'estament del *Donat* (c. 1240); el de les Leys d'Amors que addueix Rayn. és d'un segle més tard. En conjunt ens enduem la impressió que va existir una forma arcaica amb -r- en gallo-romànic (i cat.) anterior a les formes amb -rr-, però caldria assegurar millor aquesta conclusió provisional.

D'altra banda l'objecció semàntica de Rohlf's té força ben escassa, puix que es tracta d'objectes semblants i hi ha homònims de sentit distint, però comparable, que podrien sortir també de la idea de 'dard' o 'ast'.⁷ I fins si la -RR- romànica fos pràcticament unànime, tampoc això no fóra demostració sòlida que es tracta de VERRES i no de VERU, vista la facilitat amb què una -R- es duplicava per qualsevol influència (comp. *CARRITX* i tants altres en *CARR-*, o el cast. *cerrar* amb els seus germans romànics). I resta força decisivament a la tesi de Rohlf's la impossibilitat de mantenir l'etimologia paral·lela que ell va proposar per a *BARRINA* i la seva família romànica (it. *verrina*, cast. *barrena*, etc.), que, com he demostrat en aquell article, està provat, per les nostres variants com *barrobí*, que ve de VERUINA 'llançó, javalina' i no pas de VERRES;⁸ així mateix ens cal no perdre de vista que els casos indubtables de metàfora fàl·lica per denominar el 'forrellat' són mots molt més locals i moderns que el present. Tot amb tot, la meua conclusió és que la teoria de Rohlf's és força menys versemblant.

En canvi, vull acabar indicant que no convé descartar una alternativa: potser no es tracta ni d'ast' ni de 'trepant' (< 'porcell'), sinó d'un mot llatí arcaic, més o menys dialectal, que començaria per significar 'tancador, tancadura' o 'aparell de porta': cf. osc *veru* 'porta', umbre *uerir*, *uerose*, 'en les' o 'de les, portes', que en llatí només es va conservar en compostos i derivats: *uestibulum* < *uero-stabulum*, *uerna*, *uernaculus* 'indígena, nascut dintre la casa'; i probablement *operio*, *aperior*, si vénen, com se sol admetre, de *opuerio*, *ap-uerio*, derivats de **uerio* 'jo tanco', lit. *veriiu*